

EPISTOLOGRAFIA W DAWNEJ RZECZYPOSPOLITEJ

(do XIX wieku)

(Kraków, 20–21 października 2016 roku)

ALEKSANDRA STAROWICZ*

Już po raz czwarty na zaproszenie Katedry Literatury Staropolskiej i Oświeceniowej oraz Katedry Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie odpowiedziało szerokie grono badaczy zainteresowanych zgłębianiem wiedzy o zbiorach korespondencji minionych stuleci. Krakowskie wydarzenie cieszy się zasłużoną renomą zarówno dzięki wysokiemu poziomowi merytorycznemu oraz nienagannej organizacji, jak i sprawnie wydawanym tomom, będącym pokłosiem jesiennych spotkań. W gronie uczestników organizatorzy z radością powitali naukowców obecnych już po raz kolejny na konferencji, którzy dzielili się owocami swoich badań nad listami. Liczba uczestników dopiero rozpoczynających poszukiwania naukowe w rejonach dawnej epistolografii również może napawać optymizmem, jako świadectwo rosnącego zainteresowania tą dziedziną badań.

Organizatorzy zaproponowali uczestnikom zakres zagadnień obejmujący między innymi tematykę listu jako gatunku literackiego i źródła historycznego; mentalności i poglądów wieloetnicznej Rzeczypospolitej w świetle korespondencji; mikrohistorii w perspektywie badań nad wybranymi kompleksami epistolograficznymi; listu w służbie wojny i prawa; erudycji nadawcy i odbiorcy w świetle zachowanych listów oraz kryteriów wartościowania arcydzieł epistolograficznych. Z obszaru nauk językoznawczych zaproponowano tematykę funkcji listu poetyckiego i dedykacyjnego w procesie komunikacji społecznej dawnej Rzeczypospolitej; tworzywa językowego dawnej epistolografii; wariantów stylistycznych polszczyzny wobec funkcjonalnej różnorodności listów; konwencji i innowacji językowych w strukturze gatunkowej epistolografii; listów jako źródła wiedzy o języku osobniczym ich autorów oraz obyczajowości w niegdysiejszej Rzeczypospolitej wobec listownej etykiety grzecznościowej.

Referaty przedstawione podczas sesji otwierającej obrady pozwalają na zrekonstruowanie elementów biografii autora w kontekście ówczesnej sytuacji politycznej i społecznej. Prof. Zofia Głombiowska przedstawiła w swoim referacie temat listów Walentego Polidamusa z węgierskiego więzienia; prof. Teresa Chynczewska-Hennel mówiła o nieznanach listach Hieronima Radziejowskiego, zaś prof. Maria Wichowa podjęła próbę wyjaśnienia kłopotów z cenzurą Wespazjana Kochowskiego związanych z drukiem *Niepróżnującego próżnowania*.

W trakcie kolejnej sesji referatowej refleksja badaczy oscylowała wokół problematyki listu dedykacyjnego. Prof. Wacław Walecki przedstawił zagadnienie listu dedykacyjnego jako narzędzia promocji edycji Biblii Brzeskiej, dr hab. Wiesław Pawlak mówił o polonikach w humanistycznej epistolografii XVI–XVII wieku, dr Marzena Walińska opowiedziała o listach dedykacyjnych w barokowych zbiorach kaznodziejских, dr Katarzyna Kaczor-Scheitler zaproponowała rozważania nad *Księgami nabożnymi* w świetle epistolarniej dedykacji Błażeja Ursowity, zaś dr hab. Kata-

* Aleksandra Starowicz – doktorantka, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie.

ryzna Sicińska zaproponowała refleksję nad formułami inskrypcji w korespondencji z terenu Kreśów Południowo-Wschodnich.

Referaty przedstawione w następnej sekcji odśladziały przed słuchaczami zachowane w listach cechy mentalności sarmackiej i fragmenty codziennego życia korespondentów. Prof. Mariola Jarczyk przedstawiła postać Krzysztofa Mikołaja Dorohostajskiego w świetle jego listów do Radziwiłłów, dr Tomasz Ślęczka opowiedział o zainteresowaniach litewskiego magnata na podstawie *Pamiętników z czasów Jana Sobieskiego* Kazimierza Sarneckiego, dr hab. Michał Kuran przedstawił tematykę i zastosowanie listownika Jakuba Boczyłowica, mgr Monika Ciesielska zarysowała kształt korespondencji Michała Kazimierza Radziwiłła z Franciszką Urszulą z Wiśniowieckich Radziwiłłową w pierwszych latach małżeństwa, a mgr Magdalena Bober-Jankowska przybliżyła zagadnienie relacji „przestrzeń prywatna – przestrzeń publiczna” w świetle publikowanej i niepublikowanej korespondencji Adama Naruszewicza.

Tematem wystąpień w kolejnej sekcji były listy jako materiał pozwalający zarówno rekonstruować życie i relacje polityczne w dawnej Polsce, jak i wejrzeć głębiej w relację pomiędzy nadawcą a odbiorcą. Prof. Bożena Mazurkowa omówiła nieznane listy Aleksandra Linowskiego do Adama Kazimierza Czartoryskiego, prof. Małgorzata Chachaj opowiedziała o twórcy i adresacie *Listów do starościny wyszegrodzkiej* Józefa Szymanowskiego, prof. Valentyna Sobol poruszyła zagadnienia dotyczące korespondencji Filipa Orlika, zaś prof. Piotr Borek przedstawił miejsce listów w strukturze *Wernyhory* Michała Czajkowskiego.

Podczas obrad kolejnej sekcji przedstawione zostały referaty skupione głównie na problematyce politycznej, gospodarczej i wojennej ukazanej na przykładzie dawnych epistoł. Prof. Janusz Dorobisz omówił listy komisarza Rzeczypospolitej do Zygmunta III Wazy, mgr Artur Goszczyński listy z sejmu Lwa Sapiehy do Jana Stanisława Sapiehy, dr Mariusz Sawicki listy królowej Cecylii Renaty do magnatów litewskich, dr Jarosław Pietrzak korespondencję Stanisława Małachowskiego, dr Szymon Kazusek korespondencję podskarbiego wielkiego koronnego Teodora Wessela, mgr Bartłomiej Michał Wołyniec listy biskupa krakowskiego Marcina Szyszkowskiego do nuncjusza Antoniego Santa Cruz, zaś prof. Tomasz Ciesielski korespondencję hetmana wielkiego litewskiego Ludwika Konstantego Pocięja z feldmarszałkiem Borysem Szeremietiewem.

Liczną grupę referatów stanowiły te dotyczące korespondencji rodzinnej, ukazującej więzi łączące adresatów, ich przeżycia, odczucia i pragnienia na tle wyłaniającego się z tekstów kontekstu kulturowego. Relacja rodzic – dzieci obrazowana w korespondencji to temat, któremu poświęcili swoje wystąpienia mgr Aleksandra Ziober, mgr Edyta Pętkowska i mgr Dariusz Janota. Mgr Dominika Fesser opisywała korespondencję Anny z Mycielskich Radziwiłłowej, mgr Aleksandra Starowicz opowiedziała o listach towarzyszących przełomowym momentom w biografii św. Wojciecha, zaś mgr Szymon Piotr Dąbrowski przyjrzał się życiu kodeńskiego dworu uchwyconemu na kartach listów marszałka Jana Koryckiego.

W osobnej sekcji przedstawione zostały przygotowane przez lingwistów wystąpienia, koncentrujące się na tworzywie językowym korespondencji i językowej świadomości oraz kulturze korespondentów. Dr Beata Kaczmarczyk opowiedziała o prośbach, podziękowaniach, gratulacjach i innych aktach mowy w listach Łukasza Górnickiego, dr Ewa Horyń skoncentrowała się na językowym obrazie więzi między nadawcą a odbiorcą w listach biskupa Adama Stanisława Krasieńskiego, a prof. Marcei Olma opowiedział o relacjach J. I. Kraszewskiego ze S. Chlebowskim na podstawie ich korespondencji.

Referaty zamykające obrady przybliżyły tematykę listów z początku XX wieku. Dr Monika Sulejewicz-Nowicka poświęciła uwagę aktywności wydawniczej i literackiej Czesława Jankowskiego w świetle jego korespondencji z lat 1879–1899, mgr Elżbieta Łątka-Likh, opowiedziała o korespondencji polskich emigrantek pracujących na wsiach francuskich w okresie międzywojennym.

nym, a prof. Maciej Mączyński przybliżył zagadnienie natury w ujęciu Stanisława Witkiewicza na podstawie listów do syna.

Obrady konferencyjne pozwoliły na zapoznanie się z wynikami badań prowadzonych przez przedstawicieli ośrodków naukowych z całego kraju oraz umożliwiły dyskusję nad epistolografią dawnej Polski. Wygłoszone referaty oraz inspirujące dyskusje wykraczające poza przewidziane programem ramy obrad dowodzą, iż badacze epistolografii, mimo rozpiętości tematycznej i metodologicznej obszarów, którymi się zajmują, łączy fascynacja sztuką pisania listów i chęć odkrywania pobudek przyświecających korespondentom w kolejnych stuleciach.
